

Öğrenci Hemşirelerin Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbbı Yaklaşımlarına Yönelik Yarı Deneysel Bir Müdahale Araştırması

A Quasi-experimental Intervention Study on Student Nurses' Approaches to Complementary and Alternative Medicine

Nazlı Baltacı¹ Hümeysra Tülek Deniz¹

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Samsun, TÜRKİYE

Geliş tarihi/ Date of receipt: 15/09/2021

Kabul tarihi/ Date of acceptance: 19/01/2022

© Ordu University Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Türkiye, Published online:05/12/2022

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada hemşirelik bölümü öğrencilerine verilen tamamlayıcı ve destekleyici bakım uygulamaları dersinin, öğrencilerin tamamlayıcı ve alternatif tıbbı karşı tutumlarına etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Deney ve kontrol gruplu ön test-son test tasarım ile randomize olmayan deneysel araştırma tasarımında olan çalışma, 70 hemşirelik bölümü öğrencisi ile yapılmıştır. Araştırmada, "tamamlayıcı ve destekleyici bakım uygulamaları" dersini alan öğrenciler müdahale grubunu (n=35); içeriğinde bu konuya ilişkin bilgilerin yer olmadığı başka bir seçmeli ders alan öğrenciler (n=35) ise kontrol grubunu oluşturmuştur. Veriler "Kişisel Bilgi Formu" ve "Bütüncül Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbbı Karşı Tutum Ölçeği (BTATÖ)" kullanılarak toplanmıştır.

Bulgular: Müdahale ve kontrol grubu arasında BTATÖ toplam ön test puan ortalamaları (sırasıyla 48.03; 47.09) istatistiksel olarak birbirine benzer (p>0.05) iken son test puan ortalamaları (sırasıyla 26; 48) istatistiksel olarak birbirinden farklıydı (p<0.05). Gruplar arasında "Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp" ve "Bütüncül Sağlık" alt boyutları ön test puan ortalamaları açısından fark yok iken (p>0.05) son test puan ortalamaları açısından fark vardı (p<0.05).

Sonuç: Hemşirelik öğrencilerine verilen tamamlayıcı ve destekleyici bakım uygulamaları dersi, öğrencilerin bütüncül tamamlayıcı ve alternatif tıbbı karşı tutumunu olumlu yönde arttırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alternatif tıp, eğitim, hemşirelik bakımı, hemşirelik öğrencileri, tamamlayıcı tıp

ABSTRACT

Objective: In this study, it was aimed to determine the effect of the complementary and supportive care practices course given to the students of the nursing department on the attitudes of students towards complementary and alternative medicine.

Methods: The study, which was in a pre-test-post-test design with experimental and control groups and a non-randomized experimental research design, was conducted with 70 nursing students. In the study, the students who took the "complementary and supportive care practices" course included the intervention group (n=35); the students (n=35) who took another elective course that did not include information on this subject in the content formed the control group. Data were collected using the "Personal Information Form" and the "Attitude Scale towards Holistic Complementary and Alternative Medicine".

Results: Between the intervention and control groups, the total pretest mean scores of CTAS (48.03; 47.09, respectively) were statistically similar (p>0.05), while the medians of posttest scores (26; 48, respectively) were statistically different from each other (p<0.05). While there was no difference between the groups in terms of "Complementary and Alternative Medicine" and "Integrative Health" sub-dimensions pretest mean scores (p>0.05), there was a difference in posttest mean scores (p<0.05).

Conclusion: Complementary and supportive care practices course given to nursing students increased the positive attitude of the students towards holistic complementary and alternative medicine.

Keywords: Alternative medicine, complementary medicine, education, nursing care, nursing students

ORCID IDs of the authors: NB: 0000-0001-8582-6300; HTD: 0000-0002-9049-8089

Sorumlu yazar/Corresponding author: Dr. Öğr. Üyesi Nazlı Baltacı

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Samsun, TÜRKİYE

e-posta/e-mail: baltacinazli@gmail.com

Atf/Citation: Baltacı N, Deniz HT. (2022). Öğrenci hemşirelerin tamamlayıcı ve alternatif tıbbı yaklaşımlarına yönelik yarı deneysel bir müdahale araştırması. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 5(3), 322-328. DOI:10.38108/ouhcd.995836

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Global sağlık hizmeti alternatifi olarak ortaya çıkan geleneksel, tamamlayıcı ve bütüncü sağlık yaklaşımı, son yıllarda hem toplum hem de sağlık çalışanları tarafından kabul görmüştür (Şahin ve ark., 2019). Alternatif tıp “bilimsel tıp uygulamaları yerine kullanılan, modern tedaviler tarafından kabul görmeyen sağlık uygulamaları sistemi” iken tamamlayıcı tıp, “alternatif tedavi ve bakım sistemlerinin tıbbi tedavinin yanı sıra uygulanması”dır (Karahancı ve ark., 2015). Günümüzde tıbbin alternatifinin olmayacağı belirtilmekte ve bu tür uygulamalardan bütüncü terapiler olarak bahsedilmektedir. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları dünyada ve Türkiye’de tedavisi mümkün ya da mümkün olmayan çoğu hastalıkta ve semptom kontrolünde ya da sağlığın geliştirilmesinde kullanılmaktadır (Hall ve ark., 2017).

Yapılan çalışmalarda hemşire ve hastaların tamamlayıcı ve bütüncü yöntemleri olumlu etkileri dolayısıyla çokça kullanmalarına karşın bunlara ilişkin bilgi kaynaklarının güvenilir ve yeterli olmadığı, hemşirelerin bu alanda sınırlı bir eğitime sahip ve profesyonel destekten yoksun oldukları belirtilmektedir (Sözeri ve ark., 2016; Hall ve ark., 2017; Şahin ve ark., 2019). Bireylerin bu uygulamalara yönelmesi, çeşitli sağlık bakım alanlarında sağlık hizmeti sunan hemşirelerin bu uygulamalarda yer alırken bireylerin bakımı ve güvenliği açısından donanımlı olmasını gerektirmektedir (Aktaş, 2017; Hall ve ark., 2017). Bu yönde bütüncü uygulamaların kullanımını değerlendirmede, etkilerinin ve risklerinin anlatılmasında sorumlulukları bulunmaktadır. Geleceğin hemşireleri olan hemşirelik öğrencilerinin de bu konuda bilgilenebilmesi için hemşirelik eğitim müfredatına tamamlayıcı ve destekleyici bakıma ilişkin derslerin entegre edilerek etkinliğinin değerlendirilmesi önemlidir (Aktaş, 2017; Yıldırım ve Akman, 2019). Yapılan çalışmalarda, hemşirelik öğrencilerinin çoğunluğunun bütüncü uygulamalara ilişkin olumlu tutuma sahip ve daha fazla bilgi edinme ihtiyacı olduğu, bu konuyu eğitim-öğretim sürecinde öğrenmeyi ve klinik uygulamada kullanmayı istedikleri belirlenmiştir (Onal ve ark., 2016; Şahin ve ark., 2019; Taşpınar ve ark., 2020; Xie ve ark., 2020). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 2019 yılı Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Küresel Raporu’nda 133 üye devletin 63’ünün konuyla ilgili herhangi bir eğitiminin olduğu, bu eğitimlerin 41’inin üniversite düzeyinde ve 36’sının üniversite

dışı eğitim programlarıyla sağlandığı, eğitimin tamamlayıcı tıbbın doğru kullanımını sağlamada elzem olduğu bildirilmektedir (WHO, 2019). Bu nedenle tamamlayıcı ve destekleyici uygulamalara yönelik belirli eğitim standartlarının olduğu bir müfredat doğrultusunda öğrencilerin güncel ve kanıt dayalı bir eğitim almaları önemlidir. Böylece hemşirelerin sertifika sahibi ve bağımsız olarak bazı uygulamaları yapabilmesine, bu yönde mevcut geleneksel ve tamamlayıcı tıp yönetmeliği ve sağlık politikalarının düzenlenmesine ışık tutulabilir (Hall ve ark., 2017; Yıldırım ve Akman, 2019).

Literatürde tamamlayıcı ve destekleyici uygulamalara ilişkin ders alan ve almayan öğrencilerin tamamlayıcı ve destekleyici tıba yönelik tutumlarının karşılaştırıldığı sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmada hemşirelik bölümü öğrencilerine verilen tamamlayıcı ve destekleyici bakım uygulamaları dersinin, öğrencilerin tamamlayıcı ve alternatif tıba karşı tutumlarına etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın hipotezleri:

1. Hipotez (H0): Tamamlayıcı ve destekleyici bakım uygulamaları dersi, hemşirelik öğrencilerinin tamamlayıcı ve alternatif tıba karşı tutumunu etkilemez.

2. Hipotez (H1): Tamamlayıcı ve destekleyici bakım uygulamaları dersi, hemşirelik öğrencilerinin tamamlayıcı ve alternatif tıba karşı tutumunu etkiler.

Yöntem

Araştırmanın Türü

Araştırma, deney ve kontrol gruplu ön test-son test tasarım ile randomize olmayan deneysel bir çalışma olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma Türkiye’nin kuzeyinde bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümü 3. sınıfında öğrenim görmekte olan öğrencileri ile 2020-2021 eğitim öğretim yılında Şubat-Haziran 2021 tarihleri arasında ve pandemi nedeniyle online eğitim kapsamında Google classroom üzerinden çevrimiçi (ev ortamında) gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, bir devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü’nde öğrenim gören öğrenciler (N=445) oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini (n=70) ise bu öğrenciler içerisinde 3. sınıfta okuyan, araştırmaya katılmaya gönüllü olan ve derse devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmada hemşirelik bölümü 3. sınıf seçmeli derslerinden olan “tamamlayıcı ve

destekleyici bakım uygulamaları” dersini alan öğrenciler müdahale grubunu (n=35); 3. sınıf seçmeli derslerinden bu ders dışında ve içeriğinde tamamlayıcı ve destekleyici uygulamalara ilişkin bilgilerin yer almadığı bir ders alan öğrenciler ise kontrol grubunu (n=35) oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda BTATÖ toplam son test puanları kullanılarak yapılan güç analizinde ($\alpha=0.05$, %95 güven aralığı) çalışmanın gücü %98 olarak bulunmuştur.

Veri toplama araçları

Araştırmada araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanmış olan “Kişisel Bilgi Formu” ve “Bütüncül Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbbı Karşı Tutum Ölçeği (BTATÖ)” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Öğrencilerin bazı demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda oluşturulmuştur (Erci, 2007; Aktaş, 2017; Şahin ve ark., 2019; Yıldırım ve Akman, 2019). Bu formda öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, ailesinin gelir durumu, aile tipi, çoğunlukla yaşadığı yer ve çalışma durumuna ilişkin sorular bulunmaktadır.

Bütüncül Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbbı Karşı Tutum Ölçeği (BTATÖ)

Hyland ve ark. (2003) tarafından geliştirilmiş; Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması 2003 yılında Erci tarafından yapılmıştır. Bireylerin tamamlayıcı ve alternatif tıbbı karşı tutumlarını belirleyen ölçek, toplam 11 maddeden oluşan 6’lı likert tipte olup Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp alt boyutu (TAT) ve Bütüncül Sağlık (BS) alt boyutu olmak üzere iki alt boyutludur. Ölçeğin 2, 4, 6 ve 9. maddeleri ters kodlanmaktadır. Ölçeğin TAT boyutu 2., 4., 6., 8., 9. ve 11. maddelerden ve BS boyutu 1., 3., 5., 7. ve 10. maddelerden oluşmaktadır. Ölçekten 11 ile 66 puan arasında puan alınabilmektedir. Bireyin ölçekten aldığı puan azaldıkça, tamamlayıcı ve alternatif tıbbı karşı olumlu tutumu artmaktadır. Erci çalışmasında Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısını, toplam BTATÖ için 0.72 olarak belirtmiştir (Erci, 2007). Bu çalışmada ise toplam BTATÖ Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.79 olarak bulunmuştur.

Prosedür

Araştırmanın yapıldığı üniversitenin akredite olan Hemşirelik Bölümü’nde klasik eğitim sistemi kullanılmaktadır. Araştırmada müdahale grubuna “tamamlayıcı ve destekleyici bakım uygulamaları” dersi, haftada iki saatlik teorik ders olarak verilmiştir. Bu dersin amacı; geleneksel,

tamamlayıcı ve destekleyici uygulamaların ve bu uygulamaların sağlık ve hemşirelik alanında kullanımının açıklanmasıdır. Dersin içeriğinde “tamamlayıcı ve destekleyici uygulamalar, bu uygulamaların kullanım alanları, etki mekanizmaları, endikasyonları, kontrendikasyonları, riskleri, uygulama biçimleri ve hemşirelik bakımına entegrasyonu, bütünlük terapilere ilişkin kanıt dayalı araştırma sonuçları” yer almaktadır. Bu ders COVID-19 pandemisi nedeniyle Google classroom üzerinden online canlı sınıf dersleri ve öğrencilerin grup çalışmaları ile yürütülmüştür. Derste akreditasyon süreci kapsamında anlatım, soru-cevap, tartışma, örneklendirme, uygulama videoları gösterimi (görselleştirme), öğrenci grup çalışmaları, akran eğitimi gibi çeşitli aktif öğretim yöntemleri kullanılmıştır. Grup çalışmaları kapsamında derste işlenen her bir tamamlayıcı ve destekleyici uygulama, sınıf üçer kişilik gruplara bölünerek paylaştırılmıştır. Öğrenciler gruplar halinde whatsapp uygulaması üzerinden görüntülü grup görüşmesi yaparak grup arkadaşlarıyla iletişim kurmuştur. Öğrenciler bu gruplar içerisinde sorumlu öğretim elemanı rehberliğinde konularına ilişkin literatür taramış, öğretim elemanının her bir konuyu anlatımının ardından grup sorumlusu öğrenciler güncel kanıt dayalı araştırma sonuçlarını, uygulama videolarını ve ilgili haberleri tüm sınıfa sunmuştur. Bu şekilde öğretim elemanı danışmanlığında akran eğitimi ve öğrencilerin her dersin sonunda soru sormaları sağlanarak interaktif eğitim gerçekleştirilmiştir. Araştırma süresince kontrol grubundaki öğrencilere ise tamamlayıcı ve destekleyici bakım uygulamalarına ilişkin herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Öğrenciler derse kamera açık şekilde girmekten ve Google classroom mesaj kutusuna “buradayım” notunu yazarak ve sözlü şekilde ifade ederek katılmaktan sorumlu tutulmuştur. Derse katılım ve devam durumu; ders sırasında Google classroom katılımcı listesinden ve ders sonrasında öğretim elemanı tarafından ders video kayıtları, derse katılımı “buradayım” mesajına ilişkin Google Classroom’un Drive bölümüne yansıyan mesaj kutuları ve ders öncesi sözlü bildirimlere yönelik işlenen yoklama çizelgeleri yoluyla izlenmiştir. Derse devam zorunlu tutulmuştur. Aksi durumda dersin teorisini tamamlamayan öğrencilerin grup çalışmalarında aktif olamayacağı bildirilmiştir. Dersin %30’undan (8 saat) fazlasına devam etmeyen öğrenci genel sınavlara alınmamaktadır. Öğrenciler her canlı derse yüksek oranda katılım sağlamıştır.

Öğrencilerin dersi kaçırmaması/derse girmemesi ya da tekrar etmek istemesi durumunda dinleyebilmesi için her dersin sonunda ders kayıtları, Google Classroom üzerinden paylaşılmıştır.

Veri toplama süreci

Müdahale ve kontrol grubunda yer alan öğrencilere araştırma hakkında bilgilendirme yapıldıktan sonra çalışmaya katılmaya gönüllü olanlara “Kişisel Bilgi Formu” uygulanmıştır. BTATÖ verileri ise ilk ders öncesinde “ön test” ve ders dönemi sonunda dersler sona erdiğinde “son test” olarak öğrencilerin kendi bildirimleri yoluyla toplanmıştır. Veri toplama araçları, yanlılığı ortadan kaldırmak için dersi veren öğretim elemanı dışında bir öğretim elemanı tarafından online ortamda öğrencilere sunulmuştur. Öğrencilere formu yanıtlamaları için yaklaşık 30 dakika süre verilmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler IBM SPSS V23 programında incelenmiş, değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler (sayı, yüzdelik, ortalama, ortanca, standart sapma, minimum-maksimum değerleri), kıkare testi, normal dağılıma uygun verilerde bağımsız örneklem t testi ve normal dağılıma uygun olmayan verilerde

Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık $p < 0.05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

Bulgular

Tablo 1'de dersi alan (müdahale grubu) ve almayan (kontrol grubu) öğrencilerin bazı demografik özelliklerinin dağılımı verilmiştir. Müdahale grubu öğrencilerinin yaş ortancası 20 (20-37), kontrol grubunun 21 (18-24)'idi ($p > 0.05$). Müdahale grubundaki öğrencilerin %80'inin, kontrol grubundaki öğrencilerin %74.3'ünün kadın olduğu bulundu ($p > 0.05$). Her iki gruptaki öğrencilerin çoğunluğunun çekirdek aileye sahip olduğu saptandı ($p > 0.05$). Müdahale grubundaki öğrencilerin %65.7'sinin, kontrol grubundakilerin %54.3'ünün gelirinin giderine eşit olduğu bulundu ($p > 0.05$). Her iki grubun çoğunlukla yaşadığı yer incelendiğinde, müdahale grubu öğrencilerinin %42.9'unun il/büyük şehirde, kontrol grubu öğrencilerinin %48.6'sının ise ilçede yaşadığı saptandı ($p > 0.05$). Müdahale grubu öğrencilerinin çoğunun ve kontrol grubu öğrencilerinin tümünün çalışmadığı belirlendi ($p > 0.05$). Bu durumda müdahale ve kontrol grubu öğrencileri demografik özellikler açısından benzerlik göstermektedir.

Tablo 1. Müdahale ve kontrol grubu öğrencilerinin demografik özelliklerinin dağılımı

Özellikler	Müdahale grubu (n=35)		Kontrol grubu (n=35)		Test	p
	Ortanca (min-mak)	X ± SS	Ortanca (min-mak)	X ± SS		
Yaş	20 (20-37)	21.14±2.99	21(18-24)	20.57±0.97	U=634	0.79
	n	%	n	%	χ^2	p
Cinsiyet						
Kadın	28	80	26	74.3	0.08	0.78 ^a
Erkek	7	20	9	25.7		
Aile tipi						
Çekirdek	28	80	32	91.4	4.04	0.15 ^b
Geniş	7	20	2	5.7		
Parçalanmış	0	0	1	2.9		
Ailenizin ekonomik durumu						
Gelir giderden az	4	11.4	11	31.4	4.34	0.11 ^b
Gelir gidere eşit	23	65.7	19	54.3		
Gelir giderden fazla	8	22.9	5	14.3		
Çoğunlukla yaşadığınız yer						
Köy/kasaba	8	22.9	5	14.3	1.70	0.43 ^b
İlçe	12	34.3	17	48.6		
İl/büyük şehir	15	42.9	13	37.1		
Çalışma durumu						
Çalışıyor	1	2.9	0	0	-	1.00 ^c
Çalışmıyor	34	97.1	35	100		

a: Yates' Continuity Correction Test; b: Pearson Chi-Square; c: Fisher's Exact Test
min-mak: minimum-maximum; X ± SS: Ortalama ± Standart Sapma; χ^2 : ki-kare testi

Tablo 2'de müdahale ve kontrol grubu öğrencilerinin eğitim öncesi ve sonrası BTATÖ toplam ve alt boyutları puan ortalamaları/ortancalarının dağılımı verilmiştir. Müdahale ve kontrol grubu arasında BTATÖ toplam ön test puan ortalamaları (sırasıyla 48.03; 47.09) istatistiksel olarak birbirine benzer ($p>0.05$) iken son test puan ortancaları (sırasıyla 26; 48) istatistiksel olarak birbirinden farklıydı ($p<0.05$). Hemşirelik öğrencilerin TAT alt boyutu ön test puan ortalamaları incelendiğinde, müdahale ve kontrol gruplarının ön test puan ortalamaları (sırasıyla 21.74; 21.34) istatistiksel olarak birbirine benzerdi ($p>0.05$), fakat müdahale grubunun son test puan ortalaması 18.49 ± 4.40 ,

kontrol grubunun ise 24.71 ± 3.80 olarak aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$). Bunun yanı sıra müdahale ve kontrol grubu arasında BS alt boyutu ön test puan ortalamaları (sırasıyla 26.29; 25.74) istatistiksel olarak birbirine benzer ($p>0.05$) iken son test puan ortalamaları (sırasıyla 8.17; 21.86) istatistiksel olarak birbirinden farklıydı ($p<0.05$). Bunlara göre eğitim sonrası tamamlayıcı ve destekleyici bakım uygulamaları dersi alan öğrencilerin bütüncül tamamlayıcı ve alternatif tıba karşı tutumunun, bu dersi almayan öğrencilere göre daha olumlu olduğu saptandı ($p<0.05$).

Tablo 2. Müdahale ve kontrol grubu öğrencilerinin eğitim öncesi ve sonrası BTATÖ toplam ve alt boyutları puan ortalamaları/ortancalarının dağılımı

Ölçekler		Müdahale grubu (n=35) X ± SS / Ortanca (Min-Mak)	Kontrol grubu (n=35) X ± SS / Ortanca (Min-Mak)	Test	p
BTATÖ toplam puanı	Ön Test	48.03±4.61	47.09±5.82	t=0.75	0.46 ^a
	Son Test	26(15-44)	48(40-58)	U=9.50	0.00^b
TAT alt boyut puanı	Ön Test	21.74±3.63	21.34±3.91	t=0.44	0.66 ^a
	Son Test	18.49±4.40	24.71±3.80	t=-6.33	0.00^a
BS alt boyut puanı	Ön Test	26.29±2.53	25.74±3.55	t=0.74	0.47 ^a
	Son Test	8.17±2.43	21.86±4.48	t=-15.87	0.00^a

a: Independent samples t test; b: Mann-Whitney U test; min-mak: minimum-maximum; X ± SS: Ortalama ± Standart Sapma

Tartışma

Modern tıp ve ilaç endüstrisindeki teknolojik gelişmelere rağmen insanlar geleneksel ya da doğal olana giderek daha fazla ilgi duymakta ve birçok farklı nedenle kullanılmaktadır (Çınar ve ark., 2019; Kaya ve ark., 2020). TAT kullanımı, sağlık hizmetlerine ve kişisel sağlık yönetimine katkı sağlasa bile bu uygulamaların artan kullanımı, olası bitki-ilaç etkileşimi, toksisite, kontrendikasyon, alerji gibi olumsuzluklar açığa çıkarabilmektedir (Tulunay ve ark., 2015). Toplum tarafından tamamlayıcı terapilerin artan kullanımı ve bireylerin uygun ve güvenli şekilde kullanımın sağlanması; bütüncül bakımdan sorumlu hemşirelerin TAT'a ilişkin bilgi ve beceriye sahip olmalarını gerektirmektedir (Kaya ve ark., 2020). Bu doğrultuda, öğrenci hemşirelerin henüz eğitim-öğretim sürecinde bu konuda donanımlı yetişmesi ve uygulamaları doğru şekilde bakıma entegre edebilmesi önemlidir (Aktaş, 2017; Şahin ve ark., 2019). Yapılan bazı çalışmalarda öğrenci hemşirelerin tamamlayıcı ve alternatif tıba karşı

tutumlarının olumlu olduğu, bu konuda ders almak istedikleri ve tamamlayıcı sağlık yaklaşımları konusunda eğitimler ile desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir (Aktaş, 2017; Baltacı ve Koç, 2018; Şahin ve ark., 2019; Taşpınar ve ark., 2020). Bazı çalışmalarda ise hemşire öğrencilerin çoğu bütüncül uygulamayı bilmediği, sınırlı olarak kullandığı ve konuya ilişkin dersin eğitim müfredatlarına eklenmesini istedikleri bildirilmiştir (Altınbaş ve İster, 2019; Taşpınar ve ark., 2020).

Çalışmada dersi alan öğrencilerin tamamlayıcı ve alternatif tıba yönelik tutumunun, dersi almayan öğrencilere göre daha olumlu olduğu saptanmıştır. Dersi alan öğrencilerin TAT ve BS alt boyutlarında da benzer farklılık dikkati çekmektedir. Yapılan bazı çalışmalarda hemşirelik bölümü öğrencilerine teorik olarak verilen TAT dersi sonrasında öğrencilerin tamamlayıcı ve alternatif tıba yönelik tutumunun daha olumlu olduğu bulunmuştur (Avino, 2011; Yıldırım ve Akman, 2019). Yapılan başka bir çalışmada hemşirelik öğrencilerine teorik ve uygulamalı olarak 4 hafta boyunca verilen TAT

dersi sonrasında öğrencilerin tamamlayıcı ve destekleyici uygulamalara ilişkin tutumlarının iyileştiği ve bilgilerinin arttığı belirtilmiştir (Booth-Laforce ve ark., 2010). Toygar ve ark.'nın (2020) çalışmasında ise 47 hemşirelik öğrencisine 14 hafta (28 saat- haftada 2 saat) TAT eğitimi verilmiş ve eğitimin tamamlayıcı ve alternatif tedavilere yönelik tutumu geliştirmek için etkili olduğu bulunmuştur. Literatür verileri bu araştırmanın bulgularını destekler özelliktedir. Tüm bu sonuçlar doğrultusunda tamamlayıcı ve destekleyici bakım uygulamaları dersinin, öğrencilerin bu uygulamalara yönelik bilgi, tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkilediği, bireylere güvenli ve bütüncül kanıta dayalı bakım sunulabilmesi için TAT'a ilişkin eğitimin hemşirelik bölümü müfredatına entegre edilmesinin gerekli ve önemli olduğu söylenebilir. Bu dersin etkinliğinin mevcut eğitim-öğretim metodları kullanıldığında teorik açıdan olumlu katkı sağladığı fakat yeni teknolojik sistemlerin kullanımıyla daha da geliştirilebileceği düşünülmektedir. Bu araştırmadan elde edilen çıktılar; uygulamalı derslerde öğrenci hemşirelerin ve gelecekte klinik/sahada hemşirelerin kaliteli bakım sunmasına, hemşirelik eğitim-öğretim sürecine ve bu derse ilişkin yeni düzenlemelerin yapılmasına katkı sağlayabilir.

Sonuç ve Öneriler

Tamamlayıcı ve destekleyici bakım uygulamaları dersinin, hemşirelik öğrencilerinin bütüncül tamamlayıcı ve alternatif tıbbı karşı olumlu tutumunu artırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Geleneksel, tamamlayıcı, destekleyici, alternatif ya da bütüncül bakım yöntemleri isimleri dahilinde seçmeli derslerin hemşirelik bölümü müfredatına eklenmesi, derste farklı aktif öğretim metodlarının kullanılarak etkinliğinin değerlendirilmesi ve derse uygulama saatlerinin eklenmesi önerilmektedir. Dolayısıyla öğrenci hemşirelerin, henüz eğitim-öğretim sürecinde sağlık ya da hastalık durumunda bireye uygun ve güvenli olarak bakıma dahil edebileceği bütüncül uygulamaları bilmesi ve bireyleri bu konuda doğru şekilde yönlendirebilmesi ile bakımın kalitesi artırılabilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunlardan ilki; tek merkezli bir çalışma olduğundan sonuçları tüm hemşirelik öğrencilerine genellenemez. İkincisi ise tamamlayıcı ve destekleyici bakım uygulamaları dersi, sınırlı bir

kontenjanı bulunan seçmeli bir ders olduğu için çalışmanın örneklemini daha fazla öğrenci temsil edememiştir.

Teşekkür

Yazarlar, çalışmaya katılan tüm hemşirelik öğrencilerine teşekkür etmektedir.

Araştırmanın Etik Yönü/ Ethics Committee

Approval: Araştırmaya başlanmadan önce çalışmanın yapıldığı üniversitesinin Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan "Etik kurul onayı (29.01.2021 tarih ve 2021/92 sayılı karar)" ve Sağlık Bilimleri Fakültesi'nden gerekli izin alınmıştır. Öğrencilere araştırmanın amacı ve yöntemi, katılımın gönüllülük esasına dayandığı açıklanmış ve bilgilendirilmiş onamları alınmıştır. Çalışma, Helsinki Deklarasyonu prensiplerine ve "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun olarak yürütülmüştür. Öğrencilere bilgilerinin saklı kalacağı ve sadece bilimsel amaçla kullanılacağı belirtilmiştir.

Hakem/Peer-review: Dış hakem değerlendirmesi.

Yazar Katkısı/Author Contributions: Fikir/kavram: NB; Tasarım: NB; Danışmanlık: NB; Veri toplama ve/veya veri işleme: HTD; Analiz ve/veya yorum: NB, HTD; Kaynak tarama: NB, HTD; Makalenin yazımı: NB, HTD; Eleştirel inceleme: NB, HTD.

Çıkar çatışması/Conflict of interest: Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması belirtmemişlerdir.

Finansal Destek/Financial Disclosure: Bu araştırma için finansal destek alınmamıştır.

Çalışma Literatüre Ne Kattı?

- Araştırma, öğrenci hemşirelere tamamlayıcı ve destekleyici bakım uygulamaları dersi verilmesinin, hemşirelik öğrencilerinin bütüncül tamamlayıcı ve alternatif tıbbı karşı olumlu tutumunu artırmada etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Kaynaklar

- Aktaş B. (2017). Öğrencilerinin bütüncül tamamlayıcı ve alternatif tıbbı karşı tutumları. *Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*, 3(2), 55-59.
- Altınbaş Y, İster ED. (2019). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin tamamlayıcı ve alternatif tedaviler hakkındaki görüş, bilgi ve uygulamaları. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi*, 2(1), 47-60.
- Avino K. (2011). Knowledge, attitudes, and practices of nursing faculty and students related to complementary and alternative medicine: A statewide look. *Holistic Nursing Practice*, 25(6), 280-288. <https://doi.org/10.1097/HNP.0b013e318232c5aa>
- Baltacı N, Koç E. (2018). İntörn hemşirelik ve ebellek öğrencilerinin tamamlayıcı ve alternatif tıbbı yönelik bilgisi, kullanımı ve tutumları. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 10-16.

- Booth-Laforce C, Scott CS, Heitkemper MM, Cornman BJ, Lan MC, Bond EF ve ark. (2010). Complementary and alternative medicine (CAM) attitudes and competencies of nursing students and faculty: Results of integrating CAM into the nursing curriculum. *Journal of Professional Nursing*, 26(5), 293-300. <https://doi.org/10.1016/j.profnurs.2010.03.003>
- Çınar F, Şengül H, Çapar H, Bulut A. (2019). Causes for applications to complementary medicine practices: A scale development study. *Journal of Traditional and Complementary Medicine*, 2(1), 1-9. <https://doi.org/10.5336/jtracom.2019-64956>
- Erci B. (2007). Attitudes towards holistic complementary and alternative medicine: A sample of healthy people in Turkey. *Journal of Clinical Nursing*, 16(4), 761-768. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2006.01655.x>
- Hall H, Leach M, Brosnan C, Collins M. (2017). Nurses' attitudes towards complementary therapies: A systematic review and meta-synthesis. *International Journal of Nursing Studies*, 69(4), 47-56. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2017.01.008>
- Hyland ME, Lewith GT, Westoby C. (2003). Developing a measure of attitudes: the holistic complementary and alternative medicine questionnaire. *Complementary Therapies in Medicine*, 11(1), 33-38. [https://doi.org/10.1016/S0965-2299\(02\)00113-9](https://doi.org/10.1016/S0965-2299(02)00113-9)
- Karahancı ON, Öztoprak ÜY, Ersoy M, Ünsal ÇZ, Hayırlıdağ M, Büken NÖ. (2015). Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği ile yönetmelik taslağı'nın karşılaştırılması. *Turkish Journal of Bioethics*, 2(2), 117-126.
- Kaya Ş, Karakuş Z, Boz İ, Özer Z. (2020). Dünyada ve Türkiye'de tamamlayıcı terapilere ilişkin yasal düzenlemelerde hemşirelerin yeri. *Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*, 6(3), 584-591.
- Onal O, Sahin DS, Inanc BB. (2016). Should CAM and CAM training programs be included in the curriculum of schools that provide health education? *Journal of Pharmacopuncture*, 19(4), 344-349. <https://doi.org/10.3831/KPI.2016.19.036>
- Sözeri E, Bayrak Kahraman B. (2016). Hasta ve hemşire perspektifinden tamamlayıcı sağlık yaklaşımları. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 39-42. <https://doi.org/10.5505/bsbd.2016.53244>
- Şahin N, Aydın D, Akay B. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin bütüncül tamamlayıcı ve alternatif tıba karşı tutumlarının değerlendirilmesi. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(1), 21-26.
- Taşpınar B, Taşpınar F, Gökçen S, Erdoğan A, Okur İ, Okur EÖ. (2020). Sağlık bilimleri öğrencilerinin tamamlayıcı ve alternatif tedavilerle ilgili bilgi, tutum ve inanışlarının araştırılması. *Journal of Exercise Therapy and Rehabilitation*, 7(2), 128-136.
- Toygar I, Hancerlıoğlu S, Gul I, Yöndem S, Yılmaz I. (2020). Effect of educational intervention on nursing students' attitudes toward complementary and alternative therapies. *International Journal of Caring Sciences*, 13(2), 1305-1312.
- Tulunay M, Aypak C, Yikilkan H, Gorpelioglu S. (2015). Herbal medicine use among patients with chronic diseases. *Journal of Intercultural Ethnopharmacology*, 4(3), 217-220. <https://doi.org/10.5455/jice.20150623090040>
- World Health Organization (WHO). (2019). WHO global report on traditional and complementary medicine; 2019. Available from: Erişim tarihi 4 Nisan 2021. <https://www.who.int/publications/i/item/978924151536>.
- Xie H, Sang T, Li W, Li L, Gao Y, Qiu W ve ark. (2020). A survey on perceptions of complementary and alternative medicine among undergraduates in China. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 1-8. <https://doi.org/10.1155/2020/9091051>
- Yıldırım D, Akman Ö. (2019). Tamamlayıcı ve alternatif tedaviler dersinin hemşirelik öğrencilerinin tamamlayıcı ve alternatif tıba karşı tutumlarına ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarına etkisi. *Kocaeli Medical Journal*, 8(3), 55-61. <https://doi.org/10.5505/ktd.2019.74508>